

Egerszalóki Menyecske-hegy kaptárkövei természeti emlék – összefoglaló adatok

A tervezési terület azonosító adatai

Megye: Heves megye

Település: Egerszalók

A kaptárkövek három területen helyezkednek el, egymástól kb. 150-180 m távolságra, ennek megfelelően a kaptárkövek melletti védőterületek mozaikosan kerültek lehatárolásra. Az ÉK-i fekvésű Menyecske-hegy kaptárköveit lehatároló tervezési terület Egerszalók 085/11 a helyrajzi számú ingatlanból 16932,472 m², azaz 1,693 ha a

746840,875	280152,031
746692,000	280111,250
746597,250	280147,438
746697,625	280217,375
746816,375	280219,344

Az É-i fekvésű Kőbújó kaptárkövet lehatároló tervezési terület 085/11 a helyrajzi számú ingatlanból 4393,418 m², azaz 0,439 ha a

746560,938	280197,125
746487,813	280187,000
746461,250	280234,125
746537,250	280256,844

A DNy-i fekvésű Kőbojtár kaptárkövet lehatároló tervezési terület 085/11 a helyrajzi számú ingatlanból 3031,142 m², azaz 0,303 ha a

746498,063	280062,594
746483,188	280002,844
746416,188	280030,000
746430,125	280055,750

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

A terület védettségi kategóriája: **helyi jelentőségű védett természeti terület, természeti emlék**

Védett terület neve: **Egerszalóki Menyecske-hegy kaptárkövei természeti emlék, Szalóki pásztorkunyhó és kaptárkövek**

Törzskönyvi száma: **9/12/TT/78, 9/32/TT/82**

Védetté nyilvánító jogszabály: **196./1978. (XII. 5.) VB. határozat, Egerszalók Község Önkormányzatának 6/2010. (V. 31.) rendelete**

Természetvédelmi kezelésért felelős szerv: **Bükki Nemzeti Park Igazgatóság**

A működési területe szerint érintett nemzetipark-igazgatóság: **Bükki Nemzeti Park Igazgatóság**

Tervezési területen illetékes természetvédelmi hatóság: **Észak-magyarországi Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség**

Tervezési területtel átfedő, európai közösségi jelentőségű, vagy nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó terület megnevezése és sorszáma: **nem része Natura 2000 területnek**

A tervezési terület természetvédelmi rendeltetése

A földtudományi (geológiai és geomorfológiai), valamint kultúrtörténeti (régészeti) értéket hordozó kaptárkövek fennmaradásának biztosítása.

A kaptárkövek környezetében található védett növény- és állatfajok, életközösségek megőrzése, életfeltételeik zavartalanágának és fennmaradásának biztosítása.

A kultúrtörténeti és természeti értékek feltárását, megismerését, megőrzését szolgáló kutatási tevékenységek feltételeinek biztosítása.

A terület ismeretterjesztési, oktatási és környezeti nevelési célokat szolgáló bemutatása, a szemléletformálást, a környezettudatos magatartást szolgáló oktatási, nevelési, bemutatási feltételek fejlesztése.

Ingtatlan-nyilvántartási adatok

Település neve	Hrsz/alrészlet	Kiterjedés (ha)	Művelési ág	Tulajdonos, tulajdonosi csoport	Vagyonkezelő
Egerszalók	085/11 a ⁽¹⁾ *	58,5320	erdő	Magyar Állam	Egererdő Zrt.

(1) - Bányaszolgalmi jog – TIGÁZ, MOL

* - a terület által csak részben érintett ingatlanok

Élettelen természeti értékek

A Makjánvártól (Maklányvártól) nevét kapó határban, a Menyecske-hegyen, két sziklavonulaton összesen 4 db fülke látható.

Biológiai jellemzők

A terület állatföldrajzi szempontból az *Ősmátra (Matricum)* faunakörzetbe, a *Börzsöny-Mátra-Bükk vonulat (Eumatricum)* faunajárásba tartozik. Növényföldrajzi besorolása szerint a *Pannoniai Flóratartomány (Pannonicum)* *Északi-középhegység (Matricum)* flóravidékének *Borsodi (Borsodense)* flórajárásához tartozik, de déli fekvéséből adódóan átmeneti területnek minősül az Alföld felé (*Eupannonicum*).

A Menyecske-hegy tervezési terület meredek, exponált, erősen lekopott „sziklatarajai” igen gyér növényzet megtelepedését segítik elő. Elsősorban zavarástűrő egyévesek és koratavaszi efemerek jellemzik, pl. hármalevelű- és mezei veronika (*Veronica triphyllos*, *V. arvensis*), egynyári szikárka (*Scleranthus annuus*), olocsán (*Holosteum umbellatum*), tavaszi ködvirág (*Erophilla verna*). Ahol már vastagabb talajtakaró kialakulhatott ott zártabb növényzetű, másodlagos sztyepprétek alakulhattak ki. Ezek jellemző faja a tavasszal virágzó endemikus Janka-tarsóka (*Thlaspi jankae*), a bunkós hagyma (*Allium spaerocephalon*), a fekete kökörccsin (*Pulsatilla nigricans*), a nemes cickafark (*Achillea nobilis* ssp. *neilreichii*), a szürkés repcsény (*Erysimum diffusum*), stb.

A Kőbojtár tervezési területen a kiépített tanösvény mellett kisebb záródó gyepeket találunk, melyek közül csak a kopárokon maradhettek fenn gyepelemek. A 2009-es felmérés során mindösszesen két fő fekete kökörccsin (*Pulsatilla nigricans*) lett felmérve a területről. A mézskömürva közvetítésével több, a mézskerülő jellegű riolittufán nem jellemző gyomnövény is megtelepedhetett (időszakosan vagy állandóan) a területen, pl. különböző disznóparéj (*Amaranthus* spp.) fajok. A gyepekhez zárt töviskes cserjések kapcsolódnak, melyben domináns az egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*) és a kökény (*Prunus spinosa*). A cserjésekben szórványosan megjelenik a regionálisan ritka előfordulású rozsdás rózsa (*Rosa rubiginosa*) is.

A Kőbújó kaptárkő táji környezetében pionír riolittufa kopárokat és másodlagos sztyeppréteket találunk. Ezekhez dél felől közel teljesen zárt galagonyás-kökényes cserjések, míg északi irányból telepített erdei fenyvesek kapcsolódnak. A kopárokon megkapó látványt nyújt a védett bunkós hagyma (*Allium spaerocephalon*) tömege nyáron (közel 400 töves állomány!). A száraz gyepek értékesebb fajai közül kiemelhető még a sarlós gamador (*Teucrium chamaedrys*), a szürkés repcsény (*Erysimum diffusum*), a sávós here (*Trifolium striatum*) és közel 1,5 méteresre növő pázsitfűféle, az élesmosófű (*Chrysopogon gryllus*).

Táj- és kultúrtörténeti adottságok

A fülkés sziklát a szomolyai lakosok nevezték kaptárköveknek, Eger környékén vakablakos köveknek, másutt köpüsköveknek, Ördögtoronynak, Nagybábaszéknek, Nyergesnek, Hegyeskőnek, Kecsekőnek, Ablakoskőnek, Királyszékének, Kősárkánynak mondják azokat. Legismertebbé és legelterjedtebbé a kaptárkő elnevezés vált. Ezen a néven említik tanulmányaikban a kaptárkövek rejtélyének megoldásán fáradozó kutatók is: 1865-ben Kubinyi Ferenc, 1885-ben és 1891-ben Bartalos Gyula, 1939-ben Klein Gáspár, a 60-as években Saád Andor, a 70-es évektől pedig Mihály Péter.

A Királyszéke sziklát kettészelő Kutyaszorítóban lévő egyik fülke hátlapjába kettős halmon álló kettős kereszt van bevésve. Keletkezési ideje ismeretlen, minden bizonnyal a fülkefaragás időszakát követően keletkezett. Bartalos Gyula leírásaiban már szerepel, tehát a befaragás ideje száz évnél többre tehető.

Legtöbb vitát a sziklaalakzatok oldalába vájt fülkék eredete, készítésük oka váltott ki. Az átlagosan 60 cm magas, 30 cm széles és 25-30 cm mély fülkék peremén - az épségben lévőknél még jól láthatóan - bemélyedő keret fut körbe, széleiken néhol lyukak is kivehetőek. Ezek a nyomok arra utalnak, hogy a fülkéket lefedték, a fedlapot a lyukakba vert ékekkel rögzítették. A keretnyommal rendelkező fülkék elég rendszertelenül vannak elhelyezve a sziklafalakon, a nyílások rendkívüli formagazdagsága pedig megkövetelte, hogy mindegyikhez egyedi méretű és alakú fedelet készítsenek. A kaptárfülkék rendeltetésével kapcsolatban számos feltevés, elmélet született. E téma első alapos kutatója az egri történész-régész pap, Bartalos Gyula szerint a kaptárkövek síremlékek voltak, s a fülkébe az elhunytak

hamvait rejtő urnákat helyezték. A kőfülkék kifaragását eleinte a hun-magyarokhoz, később a keltákhoz illetve a szkítákhoz kötötte. Klein Gáspár borsod megyei főlevéltáros a vakablakoknak bálványtartó, áldozat- bemutató rendeltetést valószínűsített, s azokat honfoglalás-kori emlékeknek tartotta. Már Bartalos megemlítette – hangot adva kételyeinek – a ma leginkább ismert és elfogadott véleményt, miszerint a fülkékben hajdan méhészkedtek: "A köznép, mely a pillanat hatása alatt okoskodik, a fülkékről kaptárköveknek mondja e sziklákat, szerinte ezek a régi ember méhese lettek volna, mintha kőben és árnyékos oldalon laknék a méh." – írta 1891-ben az Archaeologiai Értesítő lapjain. A sziklaméhészeti rendeltetés legmeghatározóbb képviselője Saád Andor miskolci orvos volt, aki Korek József régésszel az 1960-as évek elején ásatásokat végzett Szomolyán az V. sziklavonulat kőfülkéjében. A régészeti feltárások során előkerült, 11-14. századból származó leletek azonban egyik feltevés igazolására sem szolgáltattak bizonyítékot.

Ennek ellenére mégis az a nézet vált elfogadottá és a közvélemény számára ismertté, hogy a kaptárkövek fülkéi a középkori erdei sziklaméhészet emlékei s a méhészetnek ezt a formáját vagy a honfoglaláskor magyarsághoz csatlakozott kabarok vagy egy Balkán-félszigetről idemenekült kicsiny népcsoport (agriánok) honosították meg. A kaptárkövek fülkéinek méhészkedésre történő felhasználásával kapcsolatban felmerül azonban néhány kétség! Elgondolkodtató a fülkék égtájak szerinti változatos elhelyezkedése éppúgy, mint a talajszinthez közeli vagy éppen megközelíthetetlen helyre, sötét, hűvös sziklahasadékokba, vízmosások falába faragott fülkék jelenléte. De a keskeny és sekély, sőt előrebukó fülkék esetében is kizárható a méhtartás. A 11. századtól írásos adatok tanúskodnak a méhészet meglétéről, oklevelekben olvashatunk erdei méhészekről, méh vadászokról, de a sziklaméhészetről hallgatnak a források. A szájhagyományok pedig megoszlanak a kultikus és a gazdasági rendeltetés közt.

Még a múlt század első felében is a Menyecske-hegy területén legeltették a községi parasztok lovait, ezért az itteni gyepes, füves dombos területet Csikódelelőnek, Csikójárásnak nevezték. Az egyik tufakúpba a régiségben helyiséget faragtak, kőfekhelyekkel, kőfülkékkal. A domb alatt húzódó völgy lehetett a csikók, a kőkunyhó pedig a csikósok éjjeli szállása, tehát a kőkunyhó a hajdani pásztorélet emlékének tekinthető. Ugyanakkor alkalmanként kitűnő búvóhelye lehetett a törvény elől menekülő betyároknak is, innen a Betyárbújó elnevezés. (Ezzel a megnevezéssel a környék majd mindegyik sziklahelyiségét illetve a lakosság.)

A mozaikosan elhelyezkedő tervezési területek sziklás, kopáros területek, amelyek környezetében erdőgazdálkodási terület található.

Gazdálkodási jellemzők

A kaptárköveket magába foglaló területen jelenleg erdőgazdálkodás folyik, nagyobb részén telepített fenyves található.